

növekvő seregük akkorára nő, hogy szinte elfedik az eget a keskeny utca házai között, és olyan sötétség keletkezik, mintha napfogyatkozás volna. Egy pillanatig mozdulatlanul várakoznak a levegőben, majd zárt egységben követni kezdik a menetet, folyvást körülöttük keringve.

A szalagdíszes koszorúkat vivő halottaskocsi mögött a lassan haladó küldöttség bámulva tekint fel. Az utca öreg, beteg lakói, akik eljöttek, hogy utolsó búcsút vegyenek a professzortól, keresztet vetnek. Szemük előtt játszódik le a bibliai idők csodája. Tekla felemeli karját a fekete kendő alól, úgy kiáltja:

– Jézus!

A galambsereg mindaddig követi a halottaskocsit, míg ki nem ér a Browarna utcából. A madarak szárnya aszerint változik vérszín vörösre vagy szénfeketére, hogy napfényben vagy árnyékban körözknek. Láthatta mindenki, úgy manővereznek,

hogy ne kerüljenek sem a menet elé, sem mögé. Így megy ez, míg elérkezik a Furmanska és Marienstadt keresztezéséhez, ahol a galambok leírnak még egy utolsó kört, és a sereg megfordul – a szárnyas sereg, mely elkísérte jötevőjét utolsó nyughelyére.

Reggelre kelve ősziestre fordul az idő. Az ég alacsonyan, fakón csüng. A kéményből visszatódul a füst, és megül a tetőcserepeken. Hegyes, vékony, túszerű eső esik. Az éjszaka folyamán valaki horogkeresztet pingált a professzor ajtajára. Kilép Tekla, kezében a madáreledeles zsákocská, de csak néhány glamb száll le. Habozva csipegetik a magokat, körbe-körbepislanthatva, mint akik félnek, hogy megszegnek valami madártilalmat. A csatornából bomlásszag árad, a fenyegető pusztulás maró bűze.

KISS MARIANNE FORDÍTÁSA

Patai József / HÁMÁN FIAI

Valahányszor a púrim hónapjának újholdja beköszöntött, a dinavi caddik arca olyan volt, mintha kicserélték volna. Homlokának ráncai kismultak, szeméről eltűnt a borongó fátyol (amint a beavatottak tudják, ez a fátyol mentette meg a híveket attól, hogy tekintetének tüze megperzselje őket), ajkáról elszállt a kesernyés mosoly, amelyet oly sokan magyaráltak, de senki sem értett meg... Egész arcán boldog derű ült, amely lassanként örömmé, ujjongássá, mámorra fokozódott.

Mondhatatlan gyönyörrel legeltette szemeit a falakon, amelyeket hívei ilyenkor szebbnél szebb képekkel aggattak tele. De persze nem holmi szentségtelen festményekkel, hanem a púrim történetét ábrázoló pompás jelenetekkel. A király lakodalmát ünnepli Eszterrel. Hámán lepecsételteti Ahasverussal a végzést a zsidók kiirtásáról, Eszter és a gyászoló Mardochái találkozása, Eszter Ahasverus előtt, bójtől zsidók, Ahasverus Eszter lakomáján, Hámán megaláztatása, a bitófák, Mardochái diadala, púrimot ünneplő zsidók. És a caddik el-elmereng olykor egy-egy képen, Istenem, milyen csodák, milyen csodák, és mégis hányszor ismétlődtek, hányszor ismétlődnek!...

És az alakok, amint nézi őket, elvesztik lassankint a vonásaikat, az egyes személyek jelképekké magasztosulnak, Hámán helyett az egész zsidógyűlölő világ áll előtte, Mardochái helyett az üldözött Izrael, Eszter helyett a népét oltalmazó Sechina... Egy pillanatra elkomorodik, aztán

megpillantja szemközt az ajtó fölött a nagy betűket, amelyek az elpusztult Jeruzsálem emlékére festetlenül hagyott sötétszürke foltot most teljesen eltakarják, és mintegy feléje intve hirdetik: „Mikor beköszönt Adár hónapja, örülni, vigadni kell”...

És a dinavi caddik örül egész szívével, egész lelkével. És minél közelebb jön púrim napja, annál jobban vesz erőt rajta a mámor. Néhány nappal az ünnep előtt, de különösen Eszter bójtjén, már alig bír magán uralkodni, izgatottan jár a szobájában fel és alá, tapsol, ujjong, és mindenféle dalokat énekel, nótákat, amiket a parasztok dudorásznak az utcán, nótákat, amiknél a nép mulatni szokott a korcsmában, de persze a caddik héber szöveggel énekl... .

Mikor pedig este a Megilla-olvasásához mentek, a caddik is vásárolt magának a templomudvaron egy kis kerepelőt, és valahányszor Hámán nevét hallotta, együtt kerepelt a gyerekekkel, akiket ilyenkor alig lehetett lecsitítani. Sohse olvasta a Megillát maga, mint a többi caddik, mert annyira izgatott volt, hogy attól kellett tartani, olvasás közben kiszállhatna belőle a lelke a nagy örömtől...

Mikor másnap a híveivel együtt a lakomához ült, már egészen ittas volt, pedig egy korty ital sem került még a szájába. Megesett egyszer, hogy az egyik haszid megitta mindig a caddik poharából a bort észrevétlenül, és a caddik mégis úgy lerészegedett, mintha ő itta volna meg...

Azután következtek a púrim tréfák. Jöttek az álarcosok, és a caddik figyelemmel hallgatta játékkukat, közben egyet-egyet kurjongatva.

Úgy éjfél tájban már várni kezdték a púrim legérdekesebb tréfáját, amit a caddik maga szokott rögtönözni. Tavaly levetette fehér selyemkaftánját, és odanyújtotta kíséző gabbéjének:

– Vedd fel, és tégy te mindent helyettem!

De szerencsére ez az állapot csak rövid ideig tartott, mert a gabba, aki hirtelen, készületlenül ilyen nagy hatalomhoz jutott, majdnem felforgatta az egész világréndet...

Vajon mit csinál majd a caddik az idén?

Az óra tizenkettőt ütött, s a caddik megszólalt:

– Megyünk Ruszkára!

A haszidok ijedten néztek egymásra:

– Ruszkára, „Hámán fiai” közé?

– Hiszen Ruszkán, ha az oroszok meglátnak egy zsidót, agyonütik! – rémüldözött a másik.

– Tavaly a határuk felé közeledett szegény Reb Hersele, és megkövezték.

– Ruszkára! És éjféلكor! És vasárnap!

– Együtt mulatoztak most ott mindnyájan a korcsmában!

– A duhajkodó emberek széttépnek bennünket.

– Hiszen azt mondják, hogy húsvétra be akarnak törni Dinavba, hogy legyilkolják a zsidókat!

A caddik nyugodtan ismételte:

– Megyünk Ruszkára!

Ki merne még kételkedni, ha a dinavi caddik kétszer mond valamit, és méghozzá púrim este!...

A gabbe megtette kötelességét. Nemsokára készen állottak az udvaron a kocsik, és a menet indulhatott. Az első kocsin legelül a caddik ült, mellette Reb Hájem, a muzsikus, aki három társával együtt orosz parasztnótákat húzott az egész úton. A caddik kísérte őket énekkel, és vele énekelt az egész menet. Akik pedig látomások látásához is értettek már valamit, észrevették, hogy a hold kibúvik a felhők közül, és a holdban ül Dávid király, és hegedül, és hegedűjén ugyanazt a nótát húzza, amit ők a kocsiban énekelnek...

Három óra tájban a ruszkai korcsmában nagy meglepetések történtek.

Az ajtó kinyílt, és a duhajkodó parasztok nagy ámulatára belépett egy fehér selyemkaftános aggastyán, hosszú, fehér szakállán mintha borcseppek csillogtak volna, és egész arca lángolt, a mámortól. Mögötte jött négy zsidó muzsikus, félénken tipegtek be a pálinkagőzös nagy terembe, ahol a mulatozó parasztok annyian voltak, hogy többen már el sem fértek volna. A többi hívek künt maradtak, és a nyitott ajtónál várták az eseményeket.

A parasztok álmélkodva néztek egymásra. A nagy meglepetéstől nem bírtak szóhoz jutni, némán helyet engedtek a furcsa vendégeknek. A caddik pedig odaszólt Reb Hájem muzsikusnak:

– Nótát!

És még mielőtt a muzsikusok hozzáfoghattak volna, rázendített a caddik az eltiltott híres nótára:

*Beteg szegény, az Atyuska,
Felvidítja bomba, puska...*

A parasztok összebújtak.

– Kéme! – suttogetta halkán az egyik. – Álarcos kéme!

Vigyázzunk! – adták szájról szájra: – Vigyázzunk!

A caddik pedig befejezte a rettegett nótát, aztán a parasztok felé fordult:

– Hát ti nem tudtok mulatni? Hát nektek muzsikusaitok sincsenek? Hej, Vaszil, korcsmáros! Bort mindenkinek! Itt a bankó!

A poharak megteltek borral, az égető pálinkához szokott parasztok habozva, félénken nyúltak a drága, pazar italhoz, egyike-másika mégis meg merte kockáztatni, felhajtotta, példáját követték azután a többiek is. Reb Hájem, a muzsikus és bandája víg nótába kezdett, a caddik pedig megfogta a karjánál az egyik öreg parasztot.

– Hej, hogy hívnak?

– Matyu.

– Jer táncolni Matyu.

És a caddik átkarolta a derekát, és vitte táncolni.

Nóta nótát követett. A meglepetést elkergette a bor. Lassan izzani kezdett a hangulat, de amikor a parasztok a történeteket átgondolhatták volna, már mindegyikük ott táncolt egy-egy haszid karján. Közben pedig kihörpintettek egy-egy teli poharat, és a caddik koccintott mind-egyikkel.

– De jól tudjátok a nótáinkat! – szólt meghatot-
tan az öreg Matyu. – Isten tartson meg benneteket.

– Isten tartson meg benneteket! – felelt a caddik.

– Tudjátok-e, hogy ma púrim van?

A mámoros parasztek nem értették a kérdést. És caddik ismételte:

– Zsidó ünnep. Hámán el akart bennünket pusz-
títani.

– Akasztófáralaló! – kiáltotta a felhevült Matyu.

– Fel is akasztották! – feleli a gabbe.

Reb Hájem muzsikus bandája megint új nótára
zendített, és az egész társaság ismét táncra perdült:

Hajnalgig tartott a mulatság. Mikor pirkadni kez-
dett, a caddik a kocsis után kiáltott, és a társaság
elindult hazafelé. A parasztek önfeledten kísérték
a falu végéig. A friss hajnali szél megcsapta arcu-
kat, és kiszívta belőle a mámort. A parasztek visz-

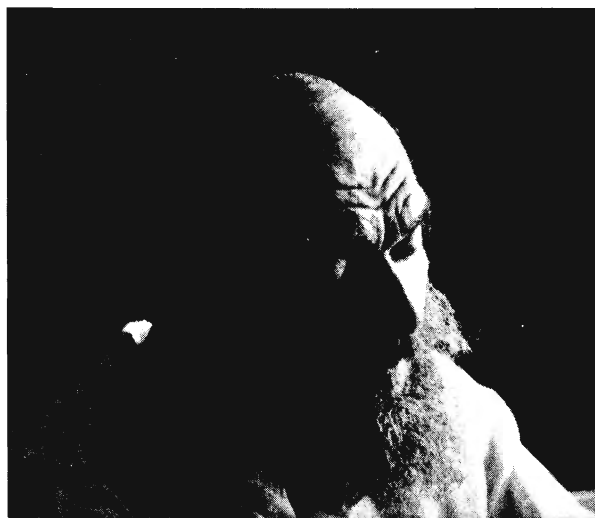
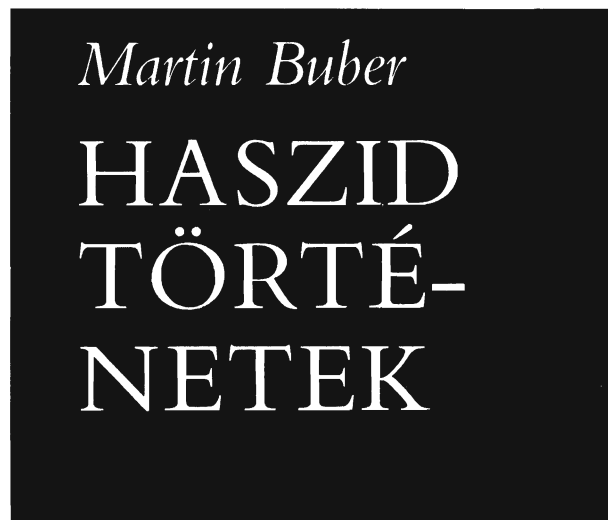
szafordultak lesütött szemekkel. A caddik pedig
odaszólt híveinek:

– Későn érkezünk haza, imádkozzuk a „Semá”-t.

Mikor hazaértek, a caddik a köréje gyűlt
híveknek vidáman mondotta:

– Sokan csodálkoztok, ugye sokan féltek, hogy
vétkeztetek? Hiszen tudjátok, hogy a midrás sze-
rint azért fenyegette akkor őseinket a veszedelem,
mert ettek Ahasverus lakomájából, és ittak Ahas-
verus borából. Én meg azt mondom nektek: amit
mi az éjjel tettünk, szebb cselekedet volt, mint
akkor Mardochái és Eszter böjtölése, és a mi púri-
munk nagyobb volt, mint akkor Mardochái és
Eszter púrima...

Mert ti nem tudjátok, mit tettek volna Hámán
fiai!...

Martin Buber (1878–1965) a század elején, 1904 körül kez-
dett foglalkozni a kelet-európai *haszid* közösségek elbeszélő
hagyományaival. A kis történetek vagy anekdoták, amelyek
mindig egy-egy *caddik* vagy *rebe* körül forognak, mint írók és
mint a zsidó hagyományban otthonos, de német iskolázott-
ságú tudóst egyaránt foglalkoztatták. Németre fordította,
olykor németül megírta az olvasott vagy hallott történeteket.
Fordításaiból az első gyűjteményt 1906-ban adta ki (*Die Ges-
chichten des Rabbi Nachman / Rabbi Nahman történetei*), ezt
követte 1907-ben a *Die Legende des Baalschem* (Baál-Sém
legendája). Az első könyvek szabad szövegkezelése után
később valamelyest hűségesebben őrizte meg, mint maga
írja, a hagyományos szövegkezelést. Két kötetet adott ki ebben
a felfogásban: *Der grosse Maggid und seine Nachfolge* (1921) és
Das verborgene Licht (1924). A haszid elbeszélésekkel ezt
követően is foglalkozott, és nemcsak tanulmányokban, mint
egyébként kezdettől fogva, hanem fordításokkal is: a fordítá-
sokból összeállított gyűjteményeket (*Die chassidischen Bücher
/ A haszid könyvek*, 1928 stb.) állandóan bővítette, kivált
Jeruzsálembé költözése (1938) után. Fordításaiban a forráshe-
lyeket nem adta meg, így a történetek eredeti szövegének fel-
kutatása roppant nehéz, olykor lehetetlen, de a haszid könyv-

vek mindegyikében megtartotta a rabbik szerinti csoportosí-
tást, sőt, tartalomjegyzékben vagy jegyzetekben némi élet-
rajzi anyagot is közölt a történetek caddik főszereplőiről. Ily
módon Buber haszid fordításai, egy képzelte közösség német
zsidó irodalma, egyszersmind jelzik a haszidizmus 18–19.
századi szellemi történetének főbb csomópontjait is.

Buber haszid történeteiből, elszórt részletfordítások és sza-
bad feldolgozások mellett egy kisebb válogatás már megje-
lent magyarul, *ante*, s ez: Pfeiffer Izsák: Martin Buber, *Száz
chászid történet* (é. n.).

*

Gedő Simon (1882–1957) tanári munkája mellett számos érté-
kes tanulmányt és fordítást közölt a német és a zsidó irodalom köré-
ből. Az Orsz. Rabbiképző Intézet egykori főiskolai tagozatának
tanára után gazdag kéziratok maradtak fenn, többek között
levelezése Juhász Gyulával, fordításai Micha J. Bin-Gorion *Die
Sagen der Juden* c. midrás-feldolgozásából és Buber haszid
történeteiből. Utóbbiak szinte hiánytalanul felölelik Buber
két utolsó önálló gyűjteményét, a fent említett *Maggid* és
Licht c. köteteket, ezeknek háború előtti szövege szerint,
tehát a szerző által már Jeruzsálemben beillesztett anyag nél-
kül. Gedő Simon haszid fordításait az MTA Judaisztikai